

ובאגרות משה (יו"ד ח"ד לז,א) כתב שאמנם מסתבר שאין איסור לבזבז להוצאות עניני הרשות אם לא מדרך המוסר, אבל ודאי יש לשמוע מהתקנה ב'קל-וחומר' שאסור ליתן מתנות בעלמא יותר מחומש מנכסיו).

— 'הנה המקבל על עצמו קבלות בתשובתו, צריך להזהר מאד שתהיינה לפי מדרגתו, כי אם יקפוץ למעלה ממדרגתו יפול ח"ו ותבטל תשובתו לגמרי. ואם גם התעוררותו ושאיפתו לתשובה וחרטתו על חטאיו, צריכים להיות קיצונים בתכלית, מ"מ אחר כך אדרבא, הוא צריך לכפות את עצמו שלא יקבל עליו יותר מדאי בבת אחת, למען שיוכל חזוקו להתקיים. וככה צריך להרגיש: ששואף לחזוק קיצוני אלא שכובש את שאיפתו.

וכן בכל הגבלות שבמצוות: המבזבז אל יבזבז יותר מחומש, הידור מצוה עד שלישי, חיך קודמין וכדומה — צריך להרגיש שהגבילוהו בעל כרחו. וי למי שירגיש את עצמו בכי האי גוונא שמח שאיננו מחויב יותר, בבחינת תינוק הבורח מבית הספר! ואמרו ז"ל (ע"ז ב) דלעתיד לבוא יבקשו האומות שיתנו להם אז מצוות שיזכו בהם לעולם הבא, והקב"ה נותן להם מצות סוכה, אבל יוציא חמה מנרתיקה, וכל אחד בועט בסוכתו ויוצא, ואף דמצטערים פטורים מסוכה, מ"מ משום בעיטה זו לא יוכלו לנחול את העולם הבא...'. (מתוך מכתב מאליהו ח"א עמ' 244)

פרפראות

'איש צדיק וישר היה בברדיצ'וב ושמו ר' יהושע אלעזר. ר' יהושע אלעזר זה, עשיר גדול היה, ואולם הצדקה אשר נתן, גדולה היתה עוד יותר ממידתו. וכשהיו שואלין אותו: הרי אמרו: **המבזבז — אל יבזבז יותר מחומש** — היה עונה: אני לא מבזבז אני. אני כל מה שאני עושה, לעצמי אני עושה. טעם של דם אני טועם בכל מאכל שאני אוכל, וטעם של חרבות וסכינים אני מרגיש בכל משכב שאני שוכב, כל זמן שאני יודע שיש עני אחד בעיר שאין לו מה יאכל ומה ישתה ואין לו מיטה במה ישכב.

ועוד היה אומר על עצמו: טעות היא זו שאומרים עלי כי 'בעל צדקה' אנכי. על נותני הצדקה התורה אמרה: **ולא ירע לבבך בתתך לו**, כלומר, שלא רק מחמת חולשת הלב והכמרת הרחמים, תתן לו, אלא מפני שציוותה התורה לתת לעני בשעת דחקו — ומה אעשה אני שכל מה שאני נותן מחמת חולשת לבי אני נותן, ומי יודע איך הייתי נוהג אילו היה לבי קשה כלבם של אחרים, בני גילי...'. (מתוך 'חסידיים ואנשי מעשה' לר"א כי טוב ז"ל — 'דין אמת לאמתו'. כרך א' עמ' קעז. וכ"כ הרה"ק מזלצטשוב בשם הבעש"ט (אורח לחיים — תרומה): 'לא אמרו 'הנותן אל יתן' יותר מחומש' — כי לשון 'מבזבז' הוא לשון ביזה וגזל, כלומר שהוא קמצן בטבעו וגזל נפשו וטבעו, ומחסר ממונו בשביל השם יתברך, אל יתן יותר מן החומש, אבל מי שהוא ותרן בטבעו יכול ליתן יותר מחומש, לפי מדת טובו וחסדו').

דף נא

'אמר הרי גיטה וכתובתה תרפא את עצמה — רשאי' — משמע שאם אין לו כתובה אינו רשאי לגרשה. ומכאן כתב הרשב"א (בשו"ת ח"א א'רנד) שאין אדם רשאי לגרש את אשתו אם אין לו לשלם כתובתה. והחולקים (ע' אה"ע קיט,ו) סוברים שדוקא כאן שלקתה, אינו רשאי לגרשה אם אין לו ליתן לה כתובה, אבל בלאו הכי רשאי. (ע' בית יוסף שם; עזרת כהן נג).

— יש סוברים (עפ"י ספרי — ריש תצא), שדין משנתנו אינו אמור בחולה שהוטלה למיטה, שבאופן זה אינו רשאי לומר הרי גיטה וכתובתה תרפא את עצמה. (ע' מגיד משנה אישות יד, יז — בשם הראב"ד).

'מצא שטרי חוב' — ראה בפירוט במובא בב"מ יב-יג (חוברת כא).

(ע"ב) 'אמר אבוח דשמואל: אשת ישראל שנאנסה אסורה לבעלה, חיישינן שמא תחלתה באונס וסופה ברצון... אונס דשריא רחמנא היכי משכחת לה...' — מבואר שלדעת אבוח דשמואל אסור הדבר מדאורייתא, כמו שכתבו התוס'. ואף על פי שיש לה חזקת התר — הואיל ויש כאן ודאי טומאה, אין מועילה באופן זה חזקת היתר. (עפ"י זכר יצחק כד. ואף לשיטת הרמב"ם שספק דאורייתא מותר מדין תורה, יש לומר שכאן הוא קרוב לודאי, שהרי רואים שלרבא מותרת משום שיצרה תקפה, כי כח הטבע מתגבר עליה שלא תוכל לכבוש את יצרה, ואבוח דשמואל סובר שאין זה אונס, אבל לדברי הכל הוא דבר המצוי שתתרחצ, וכעין רוב הוא. עפ"י פני יהושע; שערי ישר א, ז וע"ש ז, טו).

'הא במלכות אחשורוש הא במלכות בן נצר...' — רש"י מפרש, במלך גדול אינה סבורה שיישאנה וודאי אנוסה היא, מה שאין כן בכגון בן נצר. והרמב"ן הקשה מדוע נחוש לרצון כל שאין שום הוכחה ממעשיה.

והביא מרבנו חננאל לפרש ששביות בן נצר אינן כשביות להתירן לבעליהן, כי אילו היו מצווחות היו באים אנשים ומשחררים אותן. ושונה משאר לסטים שמותרות, כי שם אנו יודעים ודאי שאינן רוצות להינשא לשכמותם, ומה שלא צווחו — מחמת יראה. או משום שלסטים דעלמא עושים כל מעשיהם בהתבא, ואם תצווח — יהרגנה, משא"כ בן נצר מלך היה ואין דרכו להרוג נשי העם בחנם. עוד הביא הרמב"ן פירוש שלישי, 'מחזור משניהם', שכן נצר היה נוהג כנבוכדנצר, [ויש אומרים הוא בן נצר הוא נבוכדנצר], שאילו היתה מודיעתו שאשת איש היא, לא היה לוקחה בשבי, שכן היה מכריז: הוזהרו בנשואות שאלקיהם שונא זמה הוא. ומשנשבת בידוע שנתרצית בדבר ולא אמרה להם כלום.

ועיקר הברייתא לומר שאותן שביות שמותרות לבעליהן, חייב הבעל לפדותן, אבל אותן שאנו דנים אותן כרצון ואינן שביות, אין בעלה חייב לפדותה, אלא מוציא ונותן כתובה.

'ככתבם וכלשונם'

(ע"ב) 'כל שתחלתה באונס וסוף ברצון אפילו היא אומרת הניחו לו שאלמלא נזקק לה היא שוכרתו — מותרת. מאי טעמא יצר אלבשה' —

'פעמים יש אדם עומד בנסיון גדול כל כך עד שאי אפשר לו שלא יחטא, כדרך שאמרו (ברכות לב.) מה יעשה הבן ולא יחטא, ובזה הוא נחשב אונס גמור דרחמנא פטריה, וגם בהסתת היצר בתוקף עצום שאי אפשר לנצחו שייך אונס וואם הש"י הסיב את לבו הרי אין חטא זה חטא כלל רק שרצון הש"י היה כך]. ועיין מה שאמרו בכתובות (נא:) גבי תחלתו באונס אפילו צווחת לבסוף, שאלמלא מניחה היא שוכרתו, מותרת לבעלה, מאי טעמא יצר אלבשה — הרי דזה מחשב אונס גמור אעפ"י שהוא מרצונה, מכל מקום יצר גדול כזה אי אפשר באדם לכופו והוא אונס גמור ואין בזה עונש אף דעשה איסור כיון דהיה אנוס. אבל האדם עצמו אין יכול להעמיד על עצמו

בוזה כי אולי היה לו כח לכוף היצר, [וכמו ששמעתי בזה מענין זמרי שטעה בזה]. (צדקת הצדיק — מג. וע"ע רסיסי לילה — לח; קומץ המנחה — לד; פרי צדיק — וישב יא).

— **הא במלכות אחשורוש** —

'... אבל עבדות דאחשורוש אכתי ישנו כל זמן שאנו בגלות תחת יד מלכי אומות העולם. ואחשורוש הוא שורש המלכות הרשעה, היינו הקליפה דמלכות דסטרא אחרא שלעומת מלכות שלמה המלך ע"ה בקדושה. ועל כן אמרו גם כן בכתובות נ"א סע"ב 'הא במלכות אחשורוש' — נקטוהו למשל על מלכות גדולה דאומות העולם, אף דיש לפרש לפי שאחשורוש קיבץ בתולות לזנות, שם היה אדרבא לישא אחת מהם ולא שייך (לומר) דודאי לא ישאנה, ודרך שביה לא מצאנו בו — אבל שורש המלכות הרשעה כאשר היא בכל תוקף כבוד ויקר עושר וגדולה נקראת על שמו...'. (מתוך מחשבות חרוץ עמ' 189)

דף נב

ציונים באורים והערות

'פעם ראשונה פודה מכאן ואילך רצה פודה רצה אינו פודה' — לפרש"י (ולוה נטה הרא"ש) משמע שאם רצה אינו פודה כלל, אפילו בדמיה. ולפרוש רבנו חננאל בדמיה חייב לפדות לעולם. והרמב"ם (אישות יד, יט) מפרש: פעם ראשונה פודה על כרחו ואינו רשאי להוציאה וליתן לה כתובה. מכאן ואילך רצה פודה רצה אינו פודה אלא נותן לה כתובתה ודיו.

תוס' ד"ה רצה. על מה שהביאו מהירושלמי שהנשים ממהרות למות יותר מן האנשים — ע' במובא לעיל סוף דף מז.

(ע"ב) 'אין פודין את השבוין יותר על כדי דמיהן' — בטעמי ההלכה, וכיצד הדין במקום חשש סכנת מות לשבוי — ע' במובא גטין מה.

'עשו הקזת דם בארץ ישראל כרפואה שאין לה קצבה' — לפי שהיו רגילים שם להקזו דם תדיר ואין לה קצבה והרי זה כמזונות. (רא"ש)

— **ולבסוף סבר אדם חשוב שאני** —

'... וכן בכל מקום שאמרו רז"ל 'אדם חשוב שאני', הכוונה מצד החיוב יעשה כן, כי אילו היו כל העולם שוה במזגם זה, היה הדין נכתב כן בתורה לכולם. נמצא, ענינים כאלה וכאלה נקראים 'לפנים משורת הדין', והוא דין גמור לההוא גברא'. (של"ה) — 'בעשרה מאמרות' רא. וכענין הזה כתב בשו"ת אחיעזר (ח"ד סח) ועוד, עפ"י הגמרא בב"מ פד. וע"ע במובא בשבת נא).

'הא נמי דאורייתא הוא דכתיב קחו נשים...' — ע' במצוין בסוכה מג (חוברת קלא), דוגמאות רבות ללשון 'דאורייתא' ו'אמרה תורה' על מקראות שבנביאים ובכתובים, ואף על דברים שאין להם מקור בכתוב כלל אלא מהלכה למשה מסיני.